

JOHANNES JØRGENSEN SELSKABET

NYHEDSBREV

Marts 2018

16. Årg.

Nr. 1

JOSEPH RYELANDT

NYHEDSBREV

Medlemsblad for
Johannes Jørgensen Selskabet

Ansvh. red. Stig Holsting
Lykkesholms Allé 9 A, 1.tv
1902 Frederiksberg C
Tlf. 2129 0408
e-mail: stigholsting@gmail.com
Kassererens e-mail: johs.
jorgensenselskabet@gmail.com
www.johannesjoergensenselskabet.dk
Bankkonto: 1551 0010132908

Johannes Jørgensen Selskabet
er et litterært forum til studium af
digterens liv og forfatterskab.
Selskabet arbejder nært sammen
med Johannes Jørgensens Hus
i Svendborg og andre litterære
selskaber.
Medlemskab koster 175 kr. om året.

Selskabets bestyrelse:
Stig Holsting, formand
Oluf Schönbeck, næstformand
Fælledvej 14 E, 5.tv. 2200 København N.
E-mail: olufschon@gmail.com
Tlf. 60863727.
Ove Klausen, sekretær.
Ottosminde 2, 8960 Randers.
Tlf. 86404032.
E-mail: oklausen@fiberflex.dk
Henning Fink-Jensen, kasserer.
Krogmosevej 28, 2880 Bagsværd.
Tlf. 23495938
Andreas Holsting. Ved Klosteret 6,
2100 København Ø. Tlf. 31219609.
E-mail:
andreas.holsting@hotmail.com

CD-cover med oratoriet "Agnus Dei"
af Joseph Ryelandt.

Belgien og ikke mindst dette lands tragiske skæbne under første verdenskrig kom til at præge en del af Johannes Jørgensens litteratur. Allerede som ung fik han nær kontakt med flere fremtrædende belgiere, hvoraf nogle blev livslange venskaber. Den belgiske forsker David Vergauwen har under sit arbejde med den belgiske komponist Joseph Ryelandts stødt på en korrespondance mellem ham og Johannes Jørgensen, der afslører interessante aspekter i digterens belgiske forbindelser. Dette gør David Vergauwen rede for i efterfølgende artikel. Den viser med stor tydelighed den store imødekommenhed, den danske digter mødte i belgiske kredse, og er et vidnesbyrd om Johannes Jørgensens evne til at skabe kontakter ikke kun i Belgien, men over alt i Europa, hvor han kom.

Johannes Jørgensens belgiske forbindelser

Af David Vergauwen

Johannes Jørgensen havde som digter den glæde at se nogle af sine tekster sat i musik af seriøse komponister. Mest berømt af disse er Carl Nielsen (1865-1931), som i kantaten *Sønnen* (1903) lagde ud med i skærende dissonanser at illustrere den angst, der løber gennem Jørgensens verselinjer. Men Carl Nielsen var ikke den eneste komponist, der benyttede Jørgensens poesi. Alene ca. 150 danske komponister har benyttet hans tekster til deres kompositioner. Erkki Melartin (1875-1937) og Ludolf Nielsen (1876-1939) lod begge deres senromantiske stemmer klinge gennem Jørgensens symbolisme i århundredeskiftets fin-de-siècle Skandinavien. Men også uden for Skandinavien var der en senromantisk, mystikinspireret komponist, som satte stor pris på Jørgensens tanker og stille knyttede sig til ham. Hans navn var Joseph Ryelandt, en af den tids mest fremstående katolske komponister.

Joseph Ryelandt (1870-1965) var født i Brügge, hvor han voksede op og gik i skole. Her boede og arbejdede han, her blev han direktør for det lokale musikkonservatorium, og her skrev han det meste af sin musik. Han døde i Brügge i 1965 og blev begravet samme sted.¹

Som komponist og kunstner passede

Ryelandt fint ind i Brügge. Mens resten af Belgien var indtrådt i den industrielle tidsalder allerede ved selvstændigheden i 1830, så bibeholdt Brügge og den vestlige del af landet deres ganske landlige og provinsielle karakter et godt stykke ind i den anden halvdel af det nittende århundrede. Lidt tilbagestående som følge af byens katolske styrelses frygt for, at industrialiseringen skulle lede tusinder af indbyggerne ud i fattigdom, blev Brügge betragtet som et sted, hvor tiden stod stille.²

Byens atmosfære får man et godt indtryk af gennem mesterværket *Bruges la morte* af den fransktalende, flamske forfatter Georges Rodenbach (1855-1898), hvis bog udkom i ikke mindre end 12 udgaver mellem 1889 og 1892, og hvori han beskriver en på én gang stærk, rig og pragtfuld by, hvis engang travle kanaler nu lå stille og øde hen ligesom dens engang menneskefyldte stræder og gader, og hvis storslåede middelalderbygninger nu var gamle og forfaldne: Brügge lignede en gammel dame i en umoderne og udslidt kjole.³ Rodenbachs beskrivelse af Brügge inspirerede dels Thomas Mann til dennes beskrivelse af Venedig i *Døden i Venedig* (1912), og dels James Joyce til dennes karakteristik af Dublin i *Ulysses*

(1922). I 1912 skrev Johannes Jørgensen forordet til en dansk oversættelse af Rodenbachs bog med titlen *Det døde Brügge*.⁴

Joseph Ryelandt var en katolsk komponist, der voksede op i en meget kristen familie, og han betragtede endda sig selv som noget af en mystiker. Kernen i hans værk er de fire monumentale oratorier "De Komst des Heeren" ("Herrens Komme") 1907, "Maria" 1910, "Agnus Dei" (1914) og "Christus Rex" (1922). Alle fire er de kunstfærdigt udformede udsagn om Jesus' guddommelighed og hans mission på jorden, udtænkt af komponisten selv i samarbejde med hans ven, advokaten og digteren Charles Martens (1866-1921). Ud over oratorierne består Ryelandts oeuvre af en opera (om Sankt Cæcilia), fem symfonier (gennem hele den fjerde indgår det gregorianske Credo som et cyklisk motiv), adskillige kantater, dusinvis kammermusikstykker (to klaverkvintetter, tre klavertrioer, fire strygekvartetter og mange sonater) samt adskillige sange og klaverstykker. Hans samlede oeuvre omfatter mere end 130 opus-nummereringer.

Joseph Ryelandt traf tilsyneladende Johannes Jørgensen første gang i 1911, skønt der ikke var mangel på belgiere i Jørgensens liv forud for deres møde. Den vigtigste forbindelse var Marie-Elisabeth Belpaire (1853-1948), som i 1895 oversatte en af Jørgensens bøger til hollandsk med titlen *Levensleugen en levenswaarheid*⁵ (på dansk *Livsløgn og Livssandhed*). De to synes første gang at have mødt hinanden i 1898. M.- E. Belpaire var en af de centrale personer i den katolsk-flamske bevægelse i Belgien

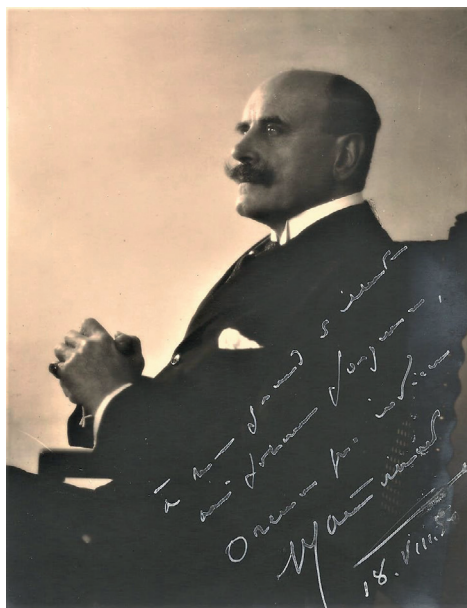
Marie-Elisabeth Belpaire

omkring århundredeskiftet. Skønt hun talte både hollandsk og fransk flydende, arbejdede hun for at styrke både det flamske og det hollandske element i Belgiens katolske parti. I år 1900 grundlagde hun sammen med den katolske præst August Cuppens (1862-1924) et kulturtidsskrift, som forsvarede katolske, romantisk-mystiske tendenser over for den i deres øjne rå og vulgære naturalisme og realisme.⁶ I dette tidsskrift med navnet "Dietsche Warande en Belfort" skrev hun mindst et dusin artikler om skandinavisk litteratur og især om Jørgensen, som hun særligt beundrede for hans skridt bort fra Georg Brandes' (1842-1927) realisme og henimod den katolske idealisme, der som hovedtema fokuserede på sjælens længsel efter frelse gennem Kristus.⁷

Joseph Ryelandt og Marie Elisabeth Belpaire kendte hinanden godt og synes at have haft meget til fælles. Begge var opvokset i

politiske katolikkers velhavende familier og tilhørte den overvejende fransktalende elite i en hollandsk-talende by. Belpaire boede i Antwerpen og Ryelandt i Brügge. Begge var socialt progressive og kulturelt idealistiske. Deres korrespondance berørte mange aspekter af katolicismen og måden, den afspejledes i litteraturen og musikken.

En anden belgier, der kom til at sætte stor pris på Johannes Jørgensen, var Henry-Victor-Marie-Ghislain, grev Carton de Wiart (1869-1951). Han var en fremstående belgisk advokat og politiker og en af fædrene til den Kristne Demokratiske Bevægelse i Belgien.⁸ Som politiker er han bedst kendt for en lov til beskyttelse af børn, der bærer hans navn.⁹ Han blev justitsminister i 1911 og var fortsat kabinetsminister i eksilregeringen efter den tyske invasion i 1914. Ikke blot var Carton de Wiart en meget aktiv politiker, han viste sig også at være en fremtrædende litterær skikkelse, der i sine historiske romaner fremhævede betydningen af fædrelandskærlighed og katolsk idealisme. Ikke mærkeligt at han kom godt overens med Jørgensen, hvis helgenbeskrivelser han satte stor pris på. At Henry Carton de Wiart var katolik, betød på ingen måde, at han var konservativ. I 1894 startede han med hjælp fra bl.a. præsterne Henri Moeller (1852-1918) og Paul Halflants (1873-1945) et tidsskrift ved navn *Durendal*. Heri fremhævedes en fransk påvirket katolsk idealisme, inspireret af bl.a. Nabi-bevægelsen i Paris, af en Wagner'sk symbolisme og af forfattere som Villers de l'Isle-Adam (1838-1889) og Joris-Karl Huysmans (1848-1907). Formålet med tidsskriftet var at

Signeret portræt af digteren og ministeren Carton di Wiart.

udvikle et kristent demokrati på grundlag af middelalderlig mystik, gotisk arkitektur, moderne stilarter som fx art nouveau samt tænkere som Paul Claudel (1868-1955) og Léon Bloy (1846-1917).¹⁰

Johannes Jørgensen var vel bekendt med disse strømninger. Hans poesi var stærkt inspireret af belgiske forfattere som Emile Verhaeren (1855-1916) og Maurice Maeterlinck (1862-1949), og han var en personlig bekendt af Paul Claudel, ligesom mødet med den hollandske Nabi-maler Jan Verkade (1868-1946) var stærkt medvirkende til hans konversion til katolicismen i 1896. Også Joseph Ryelandt stod Henry Carton de Wiart nær og satte pris på hans tanker. I maj 1899 giftede Ryelandt sig med Marguerite Carton de Wiart (1872-1939), forfatteren

Den unge Joseph Ryelandt

og politikerens niece, og i løbet af sit liv bidrog Ryelandt regelmæssigt til tidsskriftet *Durendal*.

Jørgensen og Brügge

Johannes Jørgensen rejste regelmæssigt mellem Danmark og Italien. På sin vej gjorde han ofte ophold i Brügge, hvor han plejede at besøge Marie-Elisabeth Belpaire. At man i dag i arkivet i Antwerpen kan finde mere end 200 af Jørgensens breve til Belpaire fra perioden 1898-1928, tyder på, at de har haft et nært og solidt venskab.¹¹ Af andre faste indslag på rejserne kan nævnes et besøg hos familien Carton de Wiart og i "House David" i Brügge, der var komponisten Joseph Ryelandts hjem. Ryelandts yngre bror, Jean Ryelandt (1878-1971) kendt som "Dom Idesbald" (navnet på en lokal helgen), havde

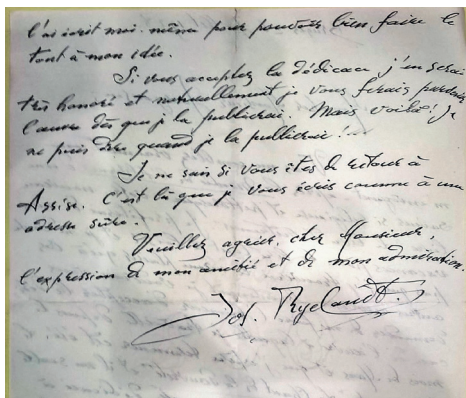
siden begyndelsen af 1898 været munk i klostret Maredsous. Maredsous er bl.a. også kendt for August Strindbergs kortvarige ophold her i 1890'erne. Komponisten omtaler første gang i et brev til broderen dateret december 1911 den danske digter, som han synes at have mødt i Brügge til et foredrag om Sankt Frans af Assisi. Ryelandt havde siddet ved siden af Jørgensen til en middag hos Albert Visart de Bocarmé (1835-1924), en gammel skolekammerat af komponisten. Ryelandt havde allerede læst Jørgensens bog *Lignelser* (1898), som var blevet oversat til fransk i 1907 og omtalt som en "genistreg". De to kom bl.a. til at tale om klosteret Maredsous, hvor digteren nogen tid havde opholdt sig, og han fortalte komponisten, at han med glæde tydeligt erindrede en ganske livlig samtale med Fader Hubert, som var ingen anden end Franz Casier (1854-1919), onkel til brødrene Jean-Idesbald og Joseph Ryelandt, og deres moder, Marie Casiers yngre bror. Joseph Ryelandt og Jørgensen synes at have befundet sig godt i hinandens selskab, og Ryelandt inviterede straks sin nye ven til at komme og bo hos sig, næste gang han kom til byen.¹² Det gjorde han igen i foråret 1912.¹³

Den 17. juni 1914 var Jørgensen atter i Brügge, denne gang for at holde et foredrag om Sankta Katerina i det engelske nonnekloster i Carmerstraat. Foredraget var kommet i stand på initiativ af Moder Mary Philomena (1868-1950), hvis sekulære navn var Gabrielle Carton de Wiart, en ældre søster til Marguerite, som var niece af Henry, justitsminister, og komponistens svigerinde. Netop

i disse år skrev Jørgensen på sin bog om den hellige Katerina af Siena og havde derfor tilbragt en tid i Siena. Så begejstret for hans foredrag var Moder Mary Philomena, at hun opfordrede sin svoger til et samarbejde med Jørgensen om et oratorium om helgeninden.¹⁴ Ryelandt var netop blevet færdig med sit oratorium "Agnus Dei" til en libretto af Benedicta von Spiegel (1874-1950) og var nu på udkig efter et nyt emne.

Umiddelbart før udbruddet af den første verdenskrig synes Jørgensen stadig at være ivrig efter at samarbejde med Ryelandt om Katerina af Siena. Derimod synes komponisten at have været mere usikker på projektets gennemførlighed. Skønt han anerkendte Jørgensens litterære talent og havde stor tiltro til hans kompetencer, hvad angik det franske sprog, var han mere i tvivl om, hvorvidt dennes og hans egen teologiske vision stemte overens. I et brev til sin ven, Charlet Martens, skriver han, at han simpelthen ikke er sikker nok på, at hele projektet vil kunne inspirere ham i tilstrækkelig grad. Enden på det hele blev da også, at han opgav samarbejdet med den fjerntboende danske forfatter og i stedet begyndte at planlægge et oratorium over "Christus Rex" sammen med Martens selv.¹⁵

Under alle omstændigheder mødtes Jørgensen og Ryelandt sidste gang før krigen i juli 1914, blot uger før invasionen. De to havde været sammen kun en måned forinden, da digteren var på vej til Danmark for at tage sig af sin skilsmisse. Ryelandt synes at have været orienteret om Jørgensens personlige situation og fortalte endda

Brevet fra Joseph Ryelandt til Johannes Jørgensen hvori han beder Jørgensen acceptere dedikationen til "Sangen om fattigdommen".

sin ven Martens om den. Efter at have klaret sine sager i Danmark vendte Jørgensen snarest tilbage til Italien og gjorde undervejs sit sidste ophold i Brügge.¹⁶ Mange af byens borgere valgte at flygte, inden okkupationen trådte i kraft. Ryelandt og tusinder andre forblev og blev dermed isoleret fra resten af landet. Denne situation fik en dramatisk virkning på Ryelandts kompositioner. Han, som var vant til at skrive storslåede oratorier for solister og fuldt symfoniorkester, koncentrerede sig nu om kammermusik i den enkleste tænkelige form. På sin side viede Jørgensen den belgiske situation bøgerne *Klokke Roland* fra 1915, *I det yderste Belgien* fra 1916 og *Flanderns Løve* fra 1919.

Efter krigen genoptog Jørgensen sine Belgiensbesøg, idet han igen benyttede Belpaires hus i Antwerpen som udgangspunkt for sine besøg i resten af landet, herunder i Brügge. I sommeren 1919 mødtes han og Ryelandt omsider igen. Denne gang var Jørgensen i selskab med den franske

malerinde Andrée Caroff, som stod for illustrationerne i den franske udgave af hans nye bog om Katerina af Siena.¹⁷ Der blev ikke talt mere om et storslået oratorium over dette emne, idet Ryelandt allerede var engageret i sit sidste værk, *Christus Rex*, i samarbejde med Charles Martens, som imidlertid døde, inden arbejdet var afsluttet.¹⁸

Joseph Ryelandt var, som Marie-Elisabeth Belpaire, vokset op i en fransksproget, borgerlig familie. Han foretrak at benytte fransk i sine breve, men synes at være lige så flydende på hollandsk – ligesom Belpaire. Som reaktion på Jørgensens bog om den belgiske situation sendte Ryelandt ham et brev, hvori han orienterede ham om sprogsituationen i landet. Set fra sit standpunkt fandt Ryelandt, at Jørgensen på afstand havde fejllæst situationen og fremstillet den, som om den ene del af landet (Flandern) talte hollandsk (eller flamsk), mens den anden del (det sydlige Belgien) talte fransk. Ryelandt afviste denne forestilling om fransk som et fremmed sprog i Flandern, idet han fremhævede, at han selv (og mange med ham) var opdraget med det franske sprog og anvendte fransk til daglig, mens han samtidig havde dybe rødder i det flamske samfund. Videre hævdede han, at ikke blot Belgien men også Flandern var tosproget, og konkluderede, at han følte sig lige så belgisk som flamsk, og at han var stolt af at have to modersmål at udtrykke sig på.¹⁹

Emnet synes at have plaget Ryelandt, især når han blev kritiseret for at være en komponist, der kun ville skrive musik til franske tekster. Særligt de nationalistiske medier,

som fx "De Standaard" og "Ons Vaderland" ("Vort Moderland"), karakteriserede ham som "fransquillon", et nedsættende ord anvendt til at angribe nogen for kulturelt forræderi; for at være fransk og elitær på enhver måde samtidig med, at man overhørte det flamske folks råb om frihed og frigørelse. I et brev til Marie-Elisabeth Belpaire kaldte en rasende Ryelandt (noget han sjældent var) sine angribere for idioter ("imbéciles"), idet han understregede, at han havde skrevet musik til dusinvis af flamske digteres sange. Endvidere var to af hans vigtigste oratorier skrevet på hollandsk: "Maria" og "De Komst des Heeren".²⁰ Selv på den tid, da han blev udnævnt til direktør for konservatoriet, var påstande om, at Ryelandt var "fransquillon", dukket op igen. Det er derfor forståeligt, at det var ham magtpåliggende at korrigere Jørgensens noget unuancerede syn på belgisk kulturpolitik.

Skønt Ryelandts brev var holdt i et noget ophidset tonefald, synes det ikke at have skadet deres forhold. De genoptog deres brevvæksling, og der er rigeligt med beviser på, at Jørgensen fortsatte med at besøge komponistens hjem et godt stykke ind i 1920'erne. Den tredje juni 1920 skrev Jørgensen til Ryelandt, at han var tilbage i sin hjemby for at besøge sin syge søster, men at han til stadighed længtes efter Italien. "Den åndelige atmosfære her er kvælende", skrev han til sin ven.²¹ Tilsyneladende tilbragte Jørgensen mindst én nat hvert år hos familien Ryelandt og Ryelandt synes at have sat pris på hans selskab. Således udsatte han endog andre aftaler, indtil han vidste,

hvornår hans ven atter ville besøge Brügge.²² Jørgensen, på sin side, sendte eksemplarer af sine seneste udgivelser til Ryelandt, som læste dem med stor fornøjelse.²³

Le chant de la Pauvreté (En Sang om Fattigdommen)

Sommeren 1928 skrev Joseph Ryelandt, da 58 år, et brev til sin danske ven, hvori han bad ham acceptere en dedikation til et af sine værker. Komponisten havde arbejdet på det siden marts og fandt det passende, at det blev tilegnet forfatteren til bogen om den hellige Frans af Assisi.²⁴ Kompositionen

havde fået den passende titel "Sangen om Fattigdommen" ("Chant de la Pauvreté") og blev noteret som Opus 92 i Ryelandts værkliste. Teksten var ikke skrevet af Johannes Jørgensen, hvilket var komponistens valg. Ryelandt skrev selv kantatens tekst og bemærkede beskedent: "måske vil De også finde teksten fattig". Ryelandt afsluttede kompositionen den 13. august 1928, vel vidende at hans ven havde accepteret dedikationen.

Selve værket er ganske storslået: en baryton solo, firstemmig kor og forholdsvis stort orkester.²⁵

David Vergauwen har studeret historie, kunsthistorie og musikvidenskab ved universiteterne i Gent og Bruxelles, hvorfra han har en ph.d. i historie. Han er p.t. ved at skrive en biografi om Joseph Ryelandt. (Artiklen er oversat fra engelsk af Oluf Schönbeck og redigeret af Stig Holsting)

¹ Ryelandt, Joseph & Tops, Guy (Red.) 2015: *Notices sur mes oeuvres*, Studiecentrum voor Vlaamse muziek, Antwerpen.

² Van Eenoo, Romain 2002: "Een politieke machtsverschuiwing" i Veermeersch, Valentin *Brugge* (2002), Mercatorfonds, Antwerpen, pp. 132-141.

³ Bonneure, Ferdnan 1992: "George Rodenbach en zijn Brugse romans" i Bonneure, Fernand et. al. (1992): *Het Stille Brugge*, Stichting Kunstboek, pp. 8-38.

⁴ Se NYHEDSBREV 2015 nr. 2: "Det døde Brügge".

⁵ Jørgensen, Johannes 1895: *Levensleugen en levenswarheid*, Lodewijk Opdebeek, Antwerpen 1895.

⁶ Persyn, Jan 1963: *De wording van het tijdschrift Dietsche Warande en Belfort en zijn ontwikkeling onder de Redactie van Em. Vliebergh en Jul. Perseynt*, Gent, pp. 161-163.

⁷ Ingwersen, Nils 1992: "The Modern Breakthrough" i Rossel, Sven Hakon: *A History of Danish Literature*, Nebraska, pp. 262f.

⁸ Schmitz, Yves 1985: "Henry-Victor-Marie-Ghislain, comte Carton de Wiart" i *Biographie nationale*, L'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, Tome XVI, pp. 164-178; De Smaele, Henk 1995: "Henry Carton de Wiart (1869-1905: Christen-democratisch politicus en literator", *Trajecta* 4, pp. 21-41.

⁹ Van Landschoot, Romain 2008: *Sluit ze op! Jongeren in de criminaliteit 1400 tot nu*, Leuven, Davidsfonds.

¹⁰ Chatelain, Françoise 1983: *Une revue catholique au tournant du siècle: Durendal 1894-1919*, Bruxelles, Académie royale de lantue et de littérature française; De Mayer, Jan 1988: "De Sint-Lucasscholen tussen ultramontaanse orthodoxie en drang naar maatschappelijke culturele vernieuwing" i De Mayer, Jan (ed.): *De Sint-Lucasscholen en de Neogotiek en Negotiek*, Kadoc,

Universitaire Pers Leuven, pp. 57-125.

¹¹ Antwerp, Letterenhuis.

¹² Bruges, City Archive, Fonds Ryelandt, brev fra Joseph Ryelandt til Jean-Idesbald Ryelandt d. 7. december 1911.

¹³ Bruges, City Archive, Fonds Ryelandt, brev fra Johannes Jørgensen til Joseph Ryelandt d. 28. januar 1912.

¹⁴ Brugge, Halfflants familiens private arkiv, Joseph Ryelandts brev til Charles Martens dateret d. 18. juni 1914.

¹⁵ Brugge, Halfflant familiens private arkiv, brev fra Joseph Ryelandt til Charles Martens d. 23. juli 1914.

¹⁶ Brugge, City Archive, Fonds Ryelandt brev fra Johannes Jørgensen til Joseph Ryelandt d. 14. juli 1914.

¹⁷ Se NYHEDSBREV 2017 nr. 4.

¹⁸ Brugge, Halfflants familiens private arkiv, brev fra Joseph Ryelandt til Charles Martens 25. juni 1919.

¹⁹ København, Det Kgl. Bibliotek i København. ACC 2006/24 Kap. 3, brev fra Joseph Ryelandt til Johannes Jørgensen, 6. november 1919.

²⁰ Antwerpen, Letterenhuis, B417/B2, brev fra Joseph Ryelandt til Elisabeth Belpaire, 20. april 1921.

²¹ Brugge, City Archive, Fonds Ryelandt, brev fra Johannes Jørgensen til Joseph Ryelandt af 3. juni 1920: "l'atmosphère spirituelle ici est suffoquante".

²² Bryssel, Halfflants familiens private arkiv, brev fra Joseph Ryelandt til hans datter, Monique Halfflants 6. juni 1924.

²³ København, Det Kgl. Bibliotek, ACC 2007/24 Kap. 63, brev fra Joseph Ryelandt til Johannes Jørgensen 15. juni 1928

²⁴ København, Det Kgl. Bibliotek, ACC 2006/24 Kap. 63, brev fra Joseph Ryelandt til Johannes Jørgensen 26. juli 1928.

²⁵ V11 – v12 – vla – vlc – cb – fl (2) – hb (2) – bas (2) – horn (2) – trump (2) – tromb (1), percussion.

Operaidé over 'Enhver'

Af Stig Holsting

Johannes Jørgensen noterer en dag i maj 1892 i sin dagbog, at han er blevet kontak- tet af Carl Nielsen om at skrive teksten til en opera¹. Vi ved ikke, hvorfor planen ikke blev realiseret. Carl Niensens første opera, *Saul og David*, havde premiere i 1902 med tekst af Einar Christiansen, forfatter og i mange år redaktør af *Illustreret Tidende* og siden kunstnerisk direktør på Det Kgl. Teater. Måske var det den opera, Carl Nielsen havde haft i tankerne, da han henvendte sig til Johannes Jørgensen.

Imidlertid bestilte komponisten senere en tekst hos Jørgensen til brug i et værk for blandet kor og orkester, *Søvnen*, som fik premiere i 1906. Det er den eneste gang, en komponist bestilte tekst hos Jørgensen, hvor det normale var, at komponisterne benyt- tede allerede skrevne tekster til deres sange. Et gæt på, hvorfor samarbejdet om en opera ikke blev til noget, er, at Johannes Jørgensen har undslået sig.

Da Johannes Jørgensen opholdt sig i Siena i 1914, fik han en henvendelse fra skuespilleren ved Det Kgl. Teater i Køben- havn Johannes Poulsen med en opfordring til at oversætte Hugo von Hofmannsthals *Jedermann*, en såkaldt "morale", som man havde planer om at sætte op på nationalsce- nen. Jørgensen påtog sig opgaven og foretog i løbet af to måneder i efteråret 1914 en

Komponisten Ebbe Hamerik

gendigtning til dansk med titlen *Komedien om Enhver* (Det gamle Spil om Enhver)². Stykket blev en stor succes med over 90 opførelser gennem de næste godt 20 år, der også omfattede opførelser på friluftsscenen i Dyrehaven.

I årene efter fik Johannes Jørgensen mange positive tilkendegivelser fra folk, som havde overværet stykket, og nogle mente endog, at hans gendigtning overgik Hofmannsthals tyske tekst, der i øvrigt havde en engelsk originaltekst som forlæg.

En af dem, der således gav udtryk for

Jeg har glømt at sige den økonomiske
Side af Sagen i Tilfælde af at De vilde
paatage Dem at skrive mig Teksten. Da
det er mig, der beder, maa det blive
Dem der bestemmer ~~hans~~ Betingelserne.
Særligt det er mig muligt, vil jeg
naturligvis antage dem.

E.H.

69
35 rue du Nord
Bruxelles
d. 26-3-27

Hr. Johannes Jørgensen!

Tilgiv den Frihed, jeg tager mig at
skrive direkte til Dem uden de sæd-
vanlige omstændelige Introduktionsom-
røp. Igennem Hr. Haage Falckenbech,
som beder mig om at hilse Dem, har
jeg faaet Deres Adresse og henvender
mig til Dem i en Sag, der lygter
mig meget paa Hjerte.

Da jeg nok er fort mig, til at De
skulle kende mit Navn, vil jeg
begynde med at forestille mig som
Korponist bl. a. til Operaen "Steffan"
(Anton Schott Friis, Bruxelles), der er
blevet opført i København, Tyskland og
Belgien, og til Balletten "Bacchanale"
(Schotts Skolme, Mainz), der faar
Première om et Par Uger paa den
kgl. flamske Opera i Antwerpen.
I længere Tid har jeg tumlet med et
Emne, som jeg haaber har Deres Interesse:

denne opfattelse, var den danske dirigent og komponist Ebbe Hamerik (1898 – 1951). Ebbe Hamerik havde et langt og fornemt musiksk generalieblad, hvor han havde stået i spidsen for flere af Europas store orkestre, og som komponist kunne præsentere en imponerende opusrække. Den spændte over operaer, symfonier, orkesterværker, korværker, kammermusik og ikke mindst sange, dog ikke nogle med tekster af Johannes Jørgensen. Jørgensens navn var altså i forvejen ikke ukendt for Ebbe Hamerik, da han i 1927 henvendte sig til den danske digter i et specielt ærinde. I et brev dateret 26. marts 1927 skriver Ebbe Hamerik, efter at have opremset nogle af sine kunstneriske resultater og præferencer, følgende: "I længere Tid har jeg tumlet med et Emne, som

Johannes Jørgensen havde den vane med sin kendte blå farveblyant at noterede på de breve, han modtog, hvornår han havde besvaret dem. Ebbe Hameriks brev tog det ham det meste af en måned at besvare. Den lange besvarelses tid skyldtes næppe, at han havde været i tvivl om, hvorvidt han ville påtage sig opgaven, men desværre er hans svarbrev ikke bevaret.

jeg haaber har Deres Interesse: 'Everyman'. Uden endnu at være kommet nævneværdigt videre dermed, dukker Trangen til at udløse Emnet i Musik stadig op paany. [...] Mit første Bekendtskab med 'Enhver' stammer fra min Kapelmestertid ved det kgl. Teater 1919-23, hvor jeg ofte ledede den musikalske Side af Opførelsen og følgelig blev fortrolig med Værket. Senere har jeg studeret den flamske og den engelske Original. Idet jeg ikke er blind for de scenisk-virkningsfulde Fordele som Hofmannsthals Bearbejdelse har, maa

jeg tilstaa, at Naiviteten og Renheden i det gamle engelsk-flamske Spil "Everyman" alias "Elekerlijk" tiltaler mig endnu mere. Kunde De tænke Dem at ville skrive mig den Tekst, som jeg saa svært mangler?"

Herefter gør Hamerik rede for nogle scenisk-kunstneriske ideer og slutter sit brev af med at udtrykke sin beundring for Johannes Jørgensens forfatterskab og håbet om et samarbejde. Hvor det ellers havde været både mest nærliggende og nemmest for begge parter at benytte Johannes Jørgensens danske tekst, ville han altså bede digteren om en ny gendigtning

efter den engelske originaltekst. Det fremgår i øvrigt også af brevet, at han havde vedlagt nogle nodeeksempler for at dokumentere sin "musikalske Stil", hvilket sikkert ikke har sagt den umusikalske Jørgensen noget.

Johannes Jørgensens gendigtning af *Jedermann*, som er en litterær bedrift, havde imidlertid tømmt hans interesse for emnet, og Ebbe Hameriks idé blev aldrig realiseret.

¹ Dagbog nr. 79, 15. maj 1892.

² Se NYHEDSBREV nr. 2 og nr. 3, 2012.

Bethestas boghandel på Israels Plads i København har i et stykke tid helliget et udstillingsvindue til Johannes Jørgensens bøger.

Rettelse. En beklagelig fejl forekommer i min anmeldelse af *Novembersjæl* (Danske Studier 2017, s. 213). Jeg hævder, at Bo Alkjær har uret i, at Knut Hamsuns navn ikke forekommer i Emil Frederiksens bog *Johannes Jørgensens Ungdom* (1946). Imidlertid har Bo Alkjær ret: Knut Hamsun er ikke nævnt i den pågældende bog.
Litteraturhistoriker, docent, dr. phil. Pil Dahlerup